

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران
سال هفتم، شماره پیاپی ۲۱، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۷
تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۲/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۴/۱۱
صص ۱-۱۸

فرسایش سرمایه اجتماعی و بی‌نظمی در بین شهروندان تهرانی

علی اصغر فیروزجاییان گلوگاه، استادیار، گروه علوم اجتماعی دانشگاه مازندران، ایران*

مرضیه مجیدی، کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه مازندران، ایران

چکیده

نظم اجتماعی یکی از معرف‌های اساسی توسعه در هر نظام اجتماعی است؛ چرا که بنیان جامعه و روابط اجتماعی به حساب می‌آید. در این میان، سرمایه اجتماعی به دلیل ماهیت و محتوایی که دارد می‌تواند به حفظ و دوام نظم (در سطح خرد و کلان) در جامعه و کاهش هزینه‌های کنترل رسمی در جامعه کمک کند. مقاله حاضر با هدف بررسی تأثیر فرسایش سرمایه اجتماعی بر بی‌نظمی در بین شهروندان تهرانی انجام شده است. روش تحقیق در این پژوهش پیمایش بوده و اطلاعات از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده است. برای این منظور ۴۰۰ نفر از ساکنین شهر تهران با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. نتایج حاصل از این پژوهش، حاکی از آن است که میزان کل بی‌نظمی اجتماعی در حد متوسط بوده است. مدل نظری تحقیق از طریق تکنیک مدل‌سازی معادله ساختاری مورد آزمون قرار گرفت. همچنین مؤلفه‌های ذهنی (بی‌اعتمادی اجتماعی، مشارکت ذهنی ضعیف، احساس آنومی) و عینی (ضعف روابط رسمی و غیر رسمی و ضعف کنترل اجتماعی) فرسایش سرمایه اجتماعی با بی‌نظمی در دو بعد آن (فیزیکی-اجتماعی) تأثیر مستقیم ($\beta = 0/62$) دارند. درکل سازه فرسایش سرمایه اجتماعی توانسته است ۳۹ درصد از تغییرات بی‌نظمی را مورد تبیین قرار دهد.

واژه‌های کلیدی: فرسایش سرمایه اجتماعی، سرمایه اجتماعی عینی، سرمایه اجتماعی ذهنی، بی‌نظمی اجتماعی، تهران

مقدمه و بیان مسأله

نظم اجتماعی از اهمیت حیاتی برای هر جامعه‌ای برخوردار است و به همین دلیل همواره دغدغه اصلی جامعه‌شناسان پرداختن به مقوله نظم یا بی‌نظمی اجتماعی بوده و هست (چلبی، ۱۳۷۵). جامعه انسانی و روابط اجتماعی براساس نظم اجتماعی و به‌واسطه هنجارهای اجتماعی اداره و تنظیم می‌شود. هنجارهای اجتماعی، الگوها و شیوه‌های رفتار و قواعد تعیین‌کننده کنش متقابل میان مردم هستند که پیروی از آنها موجب تعادل و نظم در جامعه می‌گردد. رعایت هنجارها برای زندگی جمعی و نظم اجتماعی الزامی‌اند و اگر در شبکه وسیع روابط اجتماعی، هنجارها رعایت نشوند، زندگی اجتماعی مختل و جامعه عملاً فلج می‌شود. در آن‌صورت روابط اجتماعی که هدفش بهتر ارضاشدن نیاز است، به‌طور معکوس تأثیر می‌گذارد (رفیع‌پور، ۱۳۷۸: ۱۸۷). در این وضعیت است که بی‌نظمی شکل می‌گیرد. بی‌نظمی، هر نوع رفتاری است که با هنجارهای رسمی یا قوانین کشور و نیز هنجارهای غیر رسمی یا رسوم قومی و انتظارات اجتماعی مغایر باشد (امیرکافی، ۱۳۸۴: ۵-۸). از انبرو بی‌نظمی را می‌توان وضعیتی دانست که هنجارهای اجتماعی در آنها به هر شکلی توسط افراد جامعه رعایت نمی‌شود.

به زعم اسکوگان^۱ (۱۹۹۰) نشانه‌های بی‌نظمی عبارت‌اند از: نشانه‌های اجتماعی و نشانه‌های فیزیکی (سراج‌زاده، ۱۳۸۹: ۲۳۳). نشانه‌های آشکار بی‌نظمی اجتماعی عبارت‌اند از: لگردی افراد معتاد و مست در محله، خرید و فروش مواد مخدر در انظار و مکان‌های عمومی، زورگیری و اخاذی، پرسه‌زنی دستفروش‌ها، فحاشی و نزاع‌های خیابانی، تخلفات بالای ترافیکی، مزاحمت متکدیان، افراد کارتن‌خواب، تخریب اموال عمومی و امثال این‌هاست. بی‌نظمی‌های فیزیکی هم به ظاهر شهر اشاره دارد. مکان‌های با سطوح بالای بی‌نظمی فیزیکی مکان‌هایی هستند که در آنها شاهد ساختمان‌های متروکه و نیمه‌ساخته، ساخت و سازها و

مزاحمت‌های ناشی از آن، نخاله‌های ساختمانی در مسیر عبور و مرور، نصب بدون اجازه اطلاعیه‌ها و تبلیغات بر روی دیوارها و دیوارنوشته‌ها، وجود زباله‌ها در خیابان و جوی آب و امثالهم هستیم.

مرور بر تحقیقات انجام شده در این حوزه بیانگر این است که جامعه فعلی ما امروزه متأسفانه شاهد افول اخلاق و افزایش بی‌سابقه بی‌اعتمادی و روند روزافزون رفتارهای هنجارشکنانه، بی‌توجهی به باورها، قوانین، ضوابط و مقررات، ارزش‌های فراگیر اجتماعی و رشد بی‌قانونی شده است (گودرزی، ۱۳۹۱؛ جلائی‌پور، ۱۳۸۵؛ رفیع‌پور، ۱۳۷۸؛ ارزش‌ها و نگرش‌ها، ۱۳۸۱؛ ۱۳۸۳؛ ایسپا، ۱۳۸۱، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵؛ سعادت، ۱۳۸۵؛ فیروزآبادی و ایمانی جاجرمی، ۱۳۸۵، قدوسی، ۱۳۸۴ و فیروزجانیان، ۱۳۸۶). این محققان بی‌نظمی جامعه کنونی را به‌عنوان یک مسئله اجتماعی پذیرفته‌اند و ریشه بسیاری از نابسامانی‌ها و آسیب‌های اجتماعی جامعه ایران را در بی‌نظمی می‌دانند و عوامل مختلفی را برای توضیح بالارفتن میزان این ناهنجاری‌ها و نیز تنوع آنها در شهرها ذکر می‌کنند که پرداختن به هر یک از آنها در جای خود بسیار مغتنم است، اما آنچه امروزه اهمیت بسیار دارد و کمتر مورد توجه قرار گرفته پرداختن به بستری است که زمینه‌های بروز ناهنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی در شهرهای بزرگ را فراهم می‌آورد و آن کاهش و فرسایش سرمایه اجتماعی در کلان‌شهرهاست.

عموم صاحب‌نظران علوم اجتماعی با پذیرش این ایده که سرمایه اجتماعی به مثابه نیروی پیوند دهنده‌ای است که به حفظ وفاق و انسجام جوامع کمک می‌کند و موجبات روان‌سازی و برخورداری از نظم^۳ اجتماعی پویا را تحلیل و تقویت می‌کند، نقش و سهم درخور توجهی را برای این سرمایه در فراهم‌سازی انتظام اجتماعی قائل شده‌اند (غفاری، ۱۳۹۰: ۱۱). سرمایه اجتماعی که حاصل روابط اجتماعی بین افراد، گروه‌ها و نهادهای اجتماعی است در برقراری نظم اجتماعی تأثیر به‌سزایی دارد (تاجبخش، ۱۳۸۴). اهمیت این مفاهیم در برقراری نظم اجتماعی در سطح جامعه بر هیچکس پوشیده نیست. چرا که نقصان در هر یک از این مفاهیم در

^۱ Skogan

فیزیکی در بین شهروندان شهر تهران پردازد.

پیشینه تحقیق

هرچند بی‌نظمی اجتماعی پدیده‌ای فراگیر در جامعه امروز ایران است اما کمتر توجه محققان را به خود جلب کرده است. این موضوع شاید تأیید کننده این مدعا باشد که بی‌نظمی در جامعه امروز ایران عرفی شده است. با این وجود تحقیقات اندک شماری در سال‌های اخیر در این زمینه انجام شده است که در ادامه آمده است.

ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان "تحلیل جامعه شناختی پایبندی گردشگران به هنجارهای اجتماعی" به بررسی میزان پایبندی گردشگران به هنجارها و نظم اجتماعی پرداخته‌اند. این تحقیق به روش پیمایش بر روی ۳۰۰ نفر از گردشگران استان مازندران انجام شده است. نتایج تحقیق نشان داد با توجه به سطح معناداری ۰/۰۳ به دست آمده جنسیت و هنجار اجتماعی کل، زنان گردشگر بیش از مردان به هنجارها پایبند هستند، همچنین حدود ۲۱ درصد از تغییرات «هنجار اجتماعی» توسط پنج متغیر (روابط درون گروهی، همبستگی اجتماعی، تعهد گروهی، عقلانیت و دلهره منزلت درون گروهی) تبیین می‌شود. متغیرهای تعهد گروهی (۰/۲۴ ضرایب استاندارد شده)، همبستگی اجتماعی (۰/۱۷ ضرایب استاندارد شده)، عقلانیت (۰/۱۴) ضرایب استاندارد شده) و روابط درون گروهی با (۰/۱۲ ضرایب استاندارد شده) به ترتیب قوی‌ترین پیش‌بینی کننده‌های «هنجار اجتماعی» هستند.

فیروزجائیان و غلامرضازاده (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان "تحلیل عوامل موثر بر بی‌نظمی اجتماعی با تأکید بر رفتار زباله پراکنی" به بررسی بی‌نظمی زیست محیطی پرداخته‌اند. روش تحقیق از نوع پیمایشی و ابزار سنجش آن پرسشنامه محقق ساخته است. جامعه آماری شامل کلیه گردشگرانی داخلی است که در تابستان ۱۳۹۳ وارد استان مازندران شده‌اند. حجم نمونه آماری بر اساس فرمول کوکران تعداد

سطح فردی بی‌نظمی و انحراف اجتماعی را به همراه خواهد داشت.

باید توجه داشت که جوامع در حال گذار تغییرات اساسی در حوزه‌های مختلف را تجربه می‌کنند. از این رو سرمایه اجتماعی در کنار سرمایه‌های دیگر (فیزیکی، اقتصادی، فرهنگی و انسانی) دچار تغییراتی می‌شود. اما مساله اینجاست که سرمایه اجتماعی مشخصاً از حالت درون گروهی به سوی سرمایه اجتماعی برون گروهی حرکت نمی‌کند و این موضوع جامعه را با فرسایش سرمایه اجتماعی روبرو خواهد کرد (شارع‌پور، ۱۳۸۰؛ عبداللهی و موسوی، ۱۳۸۶). تحقیقات مختلفی که در زمینه وضعیت سرمایه اجتماعی در ایران انجام شده است بیانگر فرسایش سرمایه اجتماعی در ایران هستند (عبداللهی و موسوی، ۱۳۸۶؛ رفیع‌پور، ۱۳۷۸، ارزش‌ها و نگرش‌ها، ۱۳۸۳، ایسپا، ۱۳۸۵؛ دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، ۱۳۸۵ الف و ۱۳۸۵ ب؛ دینی ترکمانی، ۱۳۸۵؛ سعادت، ۱۳۸۵؛ فیروزآبادی، ۱۳۸۵؛ قدوسی، ۱۳۸۴؛ موسوی خامنه و حسن‌پور درودگر، ۱۳۹۱). مرور این تحقیقات مشخص خواهد شد که شاخص‌های سرمایه اجتماعی در ایران امروز از وضعیت مطلوبی برخوردار نیستند. این موضوع می‌تواند جامعه ما را با انواع آسیب‌های اجتماعی روبرو کند. بی‌نظمی اجتماعی بخصوص در جامعه شهری به شدت تحت تأثیر فقدان یا کاهش سرمایه اجتماعی برون گروهی است.

در سال‌های اخیر فراوانی، تنوع و شدت ناهنجاری‌ها در شهرها، بالاخص در شهرهای بزرگ همواره رو به افزایش گذاشته است. این امر هزینه‌های متعدد در حوزه‌های خرد تا کلان جامعه را به همراه داشته است. در برخی حوزه‌ها (مثلاً زباله پراکنی در حوزه زیست محیطی) بی‌نظمی آن‌چنان رواج دارد که گوئی به مساله عادی و عرفی شده در بین مردم بدل شده است (فیروزجائیان و غلامرضازاده، ۱۳۹۵). که این خود بر شدت بی‌نظمی فیزیکی-اجتماعی و تأثیرات مخرب آن بر جامعه افزوده است. به نظر می‌رسد که زوال سرمایه اجتماعی در جامعه در شکل‌گیری بی‌نظمی‌های عرفی شده تأثیرگذار باشد. بر این اساس این تحقیق در نظر دارد تا به بررسی تأثیر فرسایش سرمایه اجتماعی بر بی‌نظمی در دو بعد اجتماعی-

۳۸۵ نفر برآورد شده است. اطلاعات با استفاده از پرسشنامه به طور تصادفی در بین گردشگران کنار ساحل، پارک‌های جنگلی استان مازندران جمع‌آوری گردید. نتایج تحقیق نشان داد که رفتار زباله پراکنی با متغیرهایی چون نگرش، ضعف هنجاری، عدم احساس مسئولیت، احساس منفی نسبت به زباله، زباله پراکنی توسط دیگران، عادت، گمنامی، فقدان خدمات رابطه معناداری دارد. همچنین با توجه به مدل مسیر ارائه شده، همه این متغیرها ۳۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته (رفتار زباله پراکنی) را تبیین کرده‌اند.

احمدی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق به عنوان "بررسی رابطه میزان کنترل اجتماعی و بی‌نظمی در بین شهروندان شهر دهدشت" به بررسی مساله بی‌نظمی پرداختند. این تحقیق به به‌کارگیری نظریه کنترل به بررسی رابطه بین کنترل اجتماعی رسمی و غیر رسمی با بی‌نظمی پرداخته است. روش این تحقیق روش پیمایش مقطعی و غیر آزمایشی است. جامعه آماری تحقیق کلیه شهروندان بالای ۱۸ سال شهر دهدشت و نمونه تحقیق نیز ۴۰۰ نفر بوده که به روش تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب شده‌اند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات نیز پرسشنامه است. بر اساس یافته‌های تحقیق رابطه معکوس و معنی‌داری بین کنترل اجتماعی و بی‌نظمی وجود دارد و طی آن کنترل اجتماعی توانسته است ۳۲ درصد از تغییرات بی‌نظمی را مورد تبیین قرار دهد.

صادقی فسایی و امینیان (۱۳۹۳)، پژوهشی با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی نظم اجتماعی با توجه به انواع هنجارگرایی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن» انجام داده‌اند. این تحقیق با روش پیمایشی و با نمونه‌ای ۴۰۰ نفری بوده است. در این پژوهش تأثیر متغیرهای مستقل مرتبط با سه زمینه کنترل اجتماعی، عدالت رویه‌ای و سرمایه اجتماعی بر متغیر وابسته یعنی هنجارگرایی و ابعاد چهارگانه آن (متعهدانه، مصلحت‌گرایانه، اجبارگرایانه و عادت‌گرایانه) در شهر تهران بررسی شده است. نتایج پژوهش نشان داده است که میانگین رتبه‌ای هنجارگرایی ۲/۸۱ از ۵ بوده است؛ و متغیرهای

مستقلی کنترل-رسمی، کنترل-غیررسمی، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، سن، عدالت رویه‌ای، خودکنترلی، قطعیت مجازات، مشروعیت-سیاسی، تعهددینی، سرمایه-اجتماعی و فردگرایی ارتباط معنادار با متغیر هنجارگرایی دارند. همان‌طور که مشاهده می‌شود در مطالعه حاضر عوامل اجتماعی مؤثر بر نظم اجتماعی شرح و بسط داده شده است. این عوامل عمدتاً مرتبط با متغیر سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های مرتبط با آن دانسته شده است.

فیروزجانیان و علی بابایی (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای با عنوان «فرسایش سرمایه اجتماعی و قانون‌گریزی در شهر تهران» ارتباط فرسایش سرمایه اجتماعی، به معنای ضعف پیوندهای عینی و ذهنی برون‌گروهی، بای‌هنجاری و قانون‌گریزی در جامعه را بررسی کرده‌اند. در این مطالعه ۴۰۰ نفر از افراد ۲۴ سال به بالای شهر تهران به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. در این پژوهش قانون‌گریزی هم در سطح ذهنی (جهت‌گیری) و هم در سطح عینی (رفتار) تقسیم شده است. براساس نتایج این مطالعه فرسایش سرمایه اجتماعی بر جهت‌گیری قانون‌گريزانه تأثیر بیشتری نسبت به رفتار قانون‌گريزانه دارد. بر این اساس اگر قانون‌گریزی نتیجه نهایی عدم تعلق اجتماعی فرد قانون‌گريز به هنجارهای رسمی تلقی شود، آنگاه ضعف در سرمایه‌های اجتماعی و پیوندهای اجتماعی ضعیف فرد را در این موقعیت قرار خواهد داد.

عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۰)، پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و آنومی اجتماعی» انجام داده‌اند. روش این پژوهش پیمایشی بوده است و جامعه آماری شامل دانشجویان کارشناسی دانشگاه آزاد تبریز در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ با حجم نمونه ۴۰۰ نفری است. ایشان به این نتایج دست یافته‌اند که میانگین آنومی اجتماعی در بین دانشجویان پاسخگو در حد متوسط به بالا است و نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که توان متغیرهای مستقل در تبیین واریانس متغیر وابسته در حدود ۱۲ درصد بوده و در این میان، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد نهادی، مشارکت

بی‌نظمی محلات، ادراک و احساس سرمایه اجتماعی را پایین آورده، به ترس بالاتری از جنایت منتهی می‌گردد. نتایج سه مطالعه نشان داد درحالی‌که بی‌نظمی بر ادراک و احساس افراد از محیط اجتماعی در محلات و در نتیجه احساس امنیت یعنی ترس از جنایت تأثیر دارد؛ حضور پلیس چه در محلات بی‌نظم و چه محلات دارای نظم تأثیری نداشته است. جنسیت افراد شرکت‌کننده و نظم محلات، تأثیر تعاملی معناداری بر ادراک سرمایه اجتماعی و احساس امنیت در خانم‌ها دارد (خانم‌ها در شرایط محلات بی‌نظم، سرمایه اجتماعی کمی را درک کرده و امنیت کمتری را به نسبت آقایان در شرایط بی‌نظمی احساس می‌کنند) به هر جهت حضور پلیس بر ادراک افراد شرکت‌کننده، مرد یا زن از محیط اجتماعی و احساس آن‌ها از امنیت تأثیری نداشته است.

پاکارد و همکاران^۳ (2013)، در پژوهشی با عنوان «ارتباطات اجتماعی: بی‌نظمی و آشفتگی» به بررسی تجربی تأثیرات حمایتی سرمایه اجتماعی در محلات پرداخته‌اند و نشان دادند که روابط و ارتباطات اجتماعی به ارتقای درک سرمایه اجتماعی محیط محلی آن‌ها کمک می‌نماید. ایشان نشان دادند که چگونه ارتباطات اجتماعی با تغییر ادراکات افراد از محلات، واسطه تأثیرات منفی بی‌نظمی محلات می‌گردد. پژوهش آن‌ها تحقیقات فعلی در مورد اهمیت سرمایه اجتماعی به عنوان عامل حمایتی در سطح محلی را توسعه می‌بخشد؛ آن‌ها نشان داده‌اند که چگونه سرمایه اجتماعی در سطح خرد تأثیرات مثبتی را بر نظم محلات به وجود می‌آورد. آن‌ها دریافتند که شبکه‌های اجتماعی به عنوان منابعی فعالیت و عملکرد دارند که بر شیوه تفسیر افراد از مسائل محیطی بخصوص نظم اجتماعی، تأثیر می‌گذارد.

کادنا و همکاران^۴ (2012) پژوهشی را با عنوان «تولید زباله و تجربه زباله‌ریزی در محله‌های مکزیکو سیتی» انجام دادند. جامعه آماری این پژوهش را ۲۰۷۰۶ نفر از ساکنان

اجتماعی و انسجام اجتماعی) بر آنومی اجتماعی تأثیرگذار بوده است. آنومی اجتماعی در دیدگاه برخی همچون دورکیم نوعی از بی‌نظمی اجتماعی تلقی می‌شود؛ بنابراین براساس نتایج حاصل از این مطالعه می‌توان باز هم ارتباط میان سرمایه اجتماعی و بی‌نظمی اجتماعی را مورد بررسی و مذاقه قرار داد.

البته باید توجه داشت که بی‌نظمی مختص به جامعه خاصی نیست. از اینرو در هر جامعه می‌توان مصادیقی از بی‌نظمی مشاهده کرد. بر این اساس محققان خارجی نیز در مطالعاتی به بررسی بی‌نظمی پرداخته‌اند که نمونه‌هایی از اخیرترین آن‌ها در ادامه آمده است.

کوشنیگ و تویاس^۱ (2014)، در تحقیق پیمایشی خود که بر روی ۱۴۱۹ تن از همشهریان خود در محله با عنوان «بی‌نظمی، سرمایه اجتماعی و نقض هنجار» انجام داده‌اند، علاوه بر بحث در مورد نظریه «پنجره شکسته»، آن‌ها چارچوب کلاسیک جرم منطقی را با علائم بی‌نظمی، کنترل اجتماعی محلی و تعاملات خود اصلاح نمودند و با آزمایش مفاهیم خود، نتایجی از سه آزمایش زمینه‌ای را ارائه نمودند که نشان‌دهنده آن بود که بی‌نظمی فیزیکی و نیز بی‌نظمی اجتماعی با نقض هنجارها صورت می‌گیرد؛ و نقض بیشتر هنجارهای مشابه و هنجارهای مختلف را تسریع می‌نماید. آن‌ها شواهدی دال بر این ارائه دادند که تأثیرات بی‌نظمی تا حد معناداری در مجاورت با سرمایه اجتماعی پایین، نمایانگر می‌شوند.

هیل و همکاران^۲ (2014)، در پژوهش خود با عنوان «قضاوت در مورد تأثیرات بی‌نظمی در محلات»، اظهار می‌دارند که نیروهای پلیس، در محلات بی‌نظم با جنایات بالا، حضور بیشتری دارند. آنان در سه مطالعه تجربی، ادراکات افراد از سرمایه اجتماعی و ترس از جنایت در محلات بی‌نظم و محلات دارای نظم را مقایسه نمودند. در تمامی مطالعات،

³ Packard et al.

⁴ Cadena et al.

¹ Keuschnigg and Tobias

² Hill et al.

نیز راهگشا باشد.

چارچوب نظری

این تحقیق به بررسی تأثیر فرسایش سرمایه اجتماعی بر بی‌نظمی می‌پردازد. بی‌نظمی وضعیتی است که در آن افراد جامعه هنجارهای پذیرفته شده اجتماع را رعایت نمی‌کنند. بی‌نظمی می‌تواند به دو صورت در جامعه مشاهده شود: فیزیکی و اجتماعی. طبعاً بی‌نظمی هر نوع تحت تأثیر عواملی چند صورت می‌گیرد. یک از این عوامل که نقش مهمی در تبیین بی‌نظمی در جامعه برخوردار است مفهوم سرمایه اجتماعی است. سرمایه اجتماعی که حاصل روابط اجتماعی بین افراد، گروه‌ها و نهادهای اجتماعی است در برقراری نظم اجتماعی تأثیر به‌سزایی دارد. چرا که سرمایه اجتماعی با متغیرهای شناخته شده جامعه‌شناسی همچون اعتماد، آگاهی، نگرانی درباره دیگران و مسائل عمومی، مشارکت در مسائل عمومی، انسجام و همبستگی گروهی و همکاری ارتباط دارد (تاجبخش، ۱۳۸۴). اهمیت این مفاهیم در برقراری نظم اجتماعی در سطح جامعه بر هیچکس پوشیده نیست چرا که نقصان در هر یک از این مفاهیم در سطح جامعه مسائل متعددی را در سطح خرد و کلان در پی خواهد داشت. یکی از این مسائل بی‌نظمی است. در واقع وقتی در جامعه‌ای با فرسایش سرمایه اجتماعی روبرو باشیم ممکن است آسیب‌های متعددی را شاهد باشیم که یکی از مهم‌ترین آن بی‌نظمی در ابعاد فیزیکی و اجتماعی است. در این تحقیق با استفاده از نظریه پاتنام و فوکویاما به تبیین بی‌نظمی می‌پردازیم.

روبرت پاتنام یکی از مهم‌ترین نظریه‌پردازان در حوزه سرمایه اجتماعی است. پاتنام در آثار متعدد خود به بحث از افول و یا فرسایش سرمایه اجتماعی می‌پردازد (پاتنام، ۱۳۸۰، ۱۹۹۶، ۲۰۰۱، ۱۹۹۹، ۱۹۹۵). او با انتشار کتاب بولینگ یکنفره (Putnam, 2001) به طور جدی به بحث افول سرمایه اجتماعی و تأثیرات آن در جامعه می‌پردازد. او که این کتاب را بر اساس

محلله جاردین بالبوئا تشکیل داده‌اند که ۶۳۳ نفر از آنها با روش نمونه‌گیری تصادفی به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. روش انجام پژوهش از نوع مقطعی و تکنیک مورد استفاده برای جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که ۵۸٪ مصاحبه‌شوندگان گزارش کرده‌اند که آنها در تولید این زباله‌ها نقش داشته‌اند. در حالی که ۴۲٪ گفته‌اند نقشی در تولید این نوع زباله نداشته‌اند. تنبلی، عدم مراقبت توسط مقامات شهری، عدم وجود سطل آشغال در خیابان‌ها، و تقلید عوامل اصلی زباله‌ریزی از نظر مصاحبه‌شوندگان عنوان شده است. بر اساس نتایج این تحقیق افراد در هر سن، تحصیلات و درآمدی می‌توانند مرتکب رفتار زباله‌ریزی گردند.

جب و همکاران^۱ (2009) معتقدند که پیوندهای محکم اجتماعی مانع انحرافات می‌شود، درحالی‌که پیوندهای ضعیف انعطاف‌پذیری کمتری درمقابل انحراف دارند. هرچه انسجام و همبستگی بیشتر باشد، میزان انحرافات کمتر است و مردم بیشتر از قوانین اجتماعی پیروی می‌کنند.

در کل می‌توان گفت که بی‌نظمی با توجه به فراگیری آن در اشکال مختلف در جامعه ما کمتر مورد توجه محققان قرار گرفته است. همچنین با توجه به اهمیت سرمایه اجتماعی در انسجام اجتماعی توجه دقیقی به بررسی رابطه این مفهوم با بی‌نظمی صورت نگرفته است. این در حالی است که بی‌نظمی در برخی از حوزه‌ها در جامعه ما به صورت عرف درآمده است. بر این اساس این تحقیق در دو بعد جنبه نوآورانه دارد. یکی بررسی سازه بی‌نظمی در دو بعد اجتماعی و فیزیکی. تحقیقات موجود صرفاً بر یکی از شاخص‌های این دو بی‌نظمی توجه کرده‌اند. همچنین در این تحقیق بی‌نظمی از منظر فرسایش سرمایه اجتماعی بررسی شد. سرمایه اجتماعی نیز به‌عنوان سازه‌ای مرتبه دوم دارای دو بعد ذهنی و عینی به همراه ابعادشان مورد بررسی قرارگرفت. آزمون تأثیر سازه سرمایه اجتماعی بر سازه بی‌نظمی می‌تواند برای تحقیقات آتی

¹ Jeb et al.

با سرمایه اجتماعی پیش‌بینی می‌شود. مثلاً میزان قتل با میزان پایین سرمایه اجتماعی در برخی ایالات در رابطه است. در ایالت‌هایی که سرمایه اجتماعی بالاتری داشته‌اند میزان قتل کمتر است. همچنین در ایالت‌هایی که سرمایه اجتماعی بالاتری داشته‌اند مردم کمتر ستیزه‌گر هستند. این موضوع در رابطه با فرار از مالیات و گریز از قانون هم صادق است. در جاهایی که مردم دخالت‌های مدنی بیشتری برخوردارند بیشتر قوانین را رعایت می‌کنند. همچنین در ایالت‌هایی که شاخص‌های سرمایه اجتماعی بالاتری برخوردار هستند نابرابری‌های مدنی و اقتصادی کمتر است (Putnam, 2001:41-51). در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که هرچند از نظر پاتنام تأثیر درونی سرمایه اجتماعی بر جامعه مدنی و گسترش دموکراسی، افزایش شهروندانی با جهت‌گیری معطوف به اجتماع و قانون مدار است که با دولت بهتر همکاری می‌کنند (توسلی، ۱۳۸۴: ۲۰). اما فرسایش سرمایه اجتماعی می‌تواند هم برای فرد و هم برای جامعه نتایج زیانباری را برجای گذارد. یکی از این نتایج نادیده گرفتن هنجارهای اجتماعی از طرف افرادی است که از سرمایه اجتماعی پایینی برخوردارند. به هر حال نظریه پاتنام توسط محققان دیگر برای بررسی مسائل اجتماعی به‌خصوص انحرافات مورد استفاده قرار گرفته است (Norris, 1996; Messner et al., 2004 & Muntaner, 2002). به نظر این محققان نظم اجتماعی به شدت تحت تأثیر کاهش سرمایه اجتماعی قرار می‌گیرد.

مدل مورد نظر پاتنام درباره فرسایش قاطع سرمایه اجتماعی مورد نقد قرار گرفته است (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۱۸؛ فیلد، ۱۳۸۶: ۶۳؛ Paxton, 1999; Hall, 1999). فرانسس فوکویاما از جمله سرشناس‌ترین نظریه‌پردازان در حوزه سرمایه اجتماعی است. او در کتاب *پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن* (۱۳۷۹، ۱۹۹۷)، سرمایه اجتماعی را متعلق به گروه‌ها می‌داند نه افراد. او در این کتاب با بحث از فروپاشی بزرگ، انحرافات اجتماعی را نمادی از افول سرمایه اجتماعی در جامعه می‌داند. اما او در کتاب *جداگانه‌ای با عنوان فروپاشی بزرگ: ماهیت*

مقاله‌ای با همین عنوان که در سال ۱۹۹۵ نوشته است (Putnam, 1995) بر این ادعا است که افول سرمایه اجتماعی جامعه آمریکا را با شهروندانی درونگرا و کمتر مشارکت‌جو در زندگی اجتماعی مواجه کرده است. از نظر او ضعف سرمایه اجتماعی زندگی اجتماعی را با مشکلاتی از جمله افزایش بی‌نظمی و جرائم روبرو خواهد کرد.

اعتماد، هنجارهای همیاری و شبکه‌ها سه مفهوم محوری در نظریه پاتنام از سرمایه اجتماعی است. سرمایه اجتماعی هم تأثیرات فردی و هم تأثیرات اجتماعی دارد. افراد با سرمایه اجتماعی تلاش می‌کنند مؤثرتر از دیگران باشند و کنش‌های جمعی مؤثری انجام دهند (Putnam, 1999:136). به نظر او منابع سرمایه اجتماعی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها معمولاً خود تقویت‌کننده و خودافزاینده هستند. دور بازتولیدکننده فضایل به تعادل اجتماعی همراه با سطح بالایی از همکاری، اعتماد، معامله متقابل، مشارکت مدنی و رفاه جمعی منجر می‌شود. این ویژگی‌ها معرف جامعه مدنی هستند. برعکس فقدان این ویژگی‌ها در جوامع غیر مدنی نیز خصیلتی خودتقویت‌کننده دارد. عهدشکنی، بی‌اعتمادی، فریب و حيله، بهره‌کشی، انزوا، بی‌نظمی و رکود یکدیگر را در یک جو خفقان‌آور دورهای باطل تشدید می‌کنند (پاتنام، ۱۳۸۰: ۳۰۳).

پاتنام در بحث از عدم دخالت مدنی در جامعه معاصر آمریکا به بحث از فرسایش سرمایه اجتماعی می‌پردازد. از نظر او نه تنها مشارکت‌های مدنی در جامعه آمریکا در دهه ۱۹۶۰ به بعد نسبت به گذشته رو به افول رفته است این تأثیر در فعالیت‌های اجتماعی غیر رسمی هم مشاهده می‌شود. از نظر او تأثیر این فرسایش در تغییر رفتار از جمله تمایل فزاینده رانندگان به عبور از چراغ قرمز و افزایش جرائم قابل مشاهده است (Putnam, 1999:148-152). او در تحقیقی که در رابطه با اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن در ۵۰ ایالت آمریکا انجام می‌دهد بین فرسایش سرمایه اجتماعی و سطح جرم، فرار از مالیات و نابرابری‌های مدنی و اقتصادی رابطه می‌بیند. به نظر او جرم به شکل بسیار قوی و به‌طور معکوس

اجتماعی را به دو بعد پیوندهای عینی و پیوندهای ذهنی تقسیم می‌کند (Paxton, 1999:93).

بر این اساس می‌توان فرسایش سرمایه اجتماعی را در دو بعد عینی و ذهنی مورد بررسی قرار داد. سرمایه اجتماعی منفی به‌عنوان یک سازه از طریق دو بعد عینی و ذهنی قابل بررسی است. فرسایش سرمایه اجتماعی در بعد ذهنی با مؤلفه‌هایی چون بی‌اعتمادی اجتماعی، ضعف مشارکت ذهنی و احساس انومی سنجیده شده و در بعد عینی نیز با ضعف کنترل اجتماعی، ضعف روابط رسمی و ضعف روابط غیر رسمی سنجیده می‌شود. مهم‌ترین قضیه این تحقیق این است که ضعف پیوندهای ذهنی و عینی در جامعه که نتیجه فرسایش سرمایه اجتماعی یا به عبارتی، ضعف رابطه فرد با جامعه (اختلال رابطه‌ای) است، موجب بی‌نظمی اجتماعی-فیزیکی می‌شود. مطالعات تجربی نیز نشان می‌دهد که کاهش سرمایه اجتماعی موجب بی‌نظمی فیزیکی و اجتماعی در جامعه می‌شود (Hill et al., 2014; Packard et al., 2013; Keuschnigg & Tobias, 2014). وقتی افراد در جامعه احساس انومی کنند و بی‌اعتمادی کاهش یابد، حس مشارکت‌پذیری اجتماعی در افراد کاهش می‌یابد و طبعاً در این وضعیت افراد تمایلی به رعایت هنجارها و نظم اجتماعی ندارند. همچنین کنترل اجتماعی ضعیف تأثیر غیر قابل انکاری بر بی‌نظمی در هر دو نوع فیزیکی و اجتماعی دارد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۳؛ صادقی فسایی و امینیان، ۱۳۹۳). در وضعیت فقدان کنترل اجتماعی افراد به راحتی هنجارهای اجتماعی را شکسته و به محیط آسیب می‌رسانند. همچنین ضعف روابط رسمی و غیر رسمی افراد در جامعه به‌عنوان شاخصی از سرمایه اجتماعی عینی جمع‌گرایی را در افراد کاهش داده و زمینه ساز هنجارشکنی در میان افراد در جامعه می‌شود. در واقع کاهش پیوستگی اجتماعی موجب انحرافات اجتماعی می‌شود (Jeb et al., 2009). با توجه به مطالب گفته شده در بالا می‌توان فرسایش سرمایه اجتماعی را به‌عنوان سازه‌ای مرتبه دوم در نظر گرفت که دارای دو بعد ذهنی و عینی است. این دو بعد هر کدام با

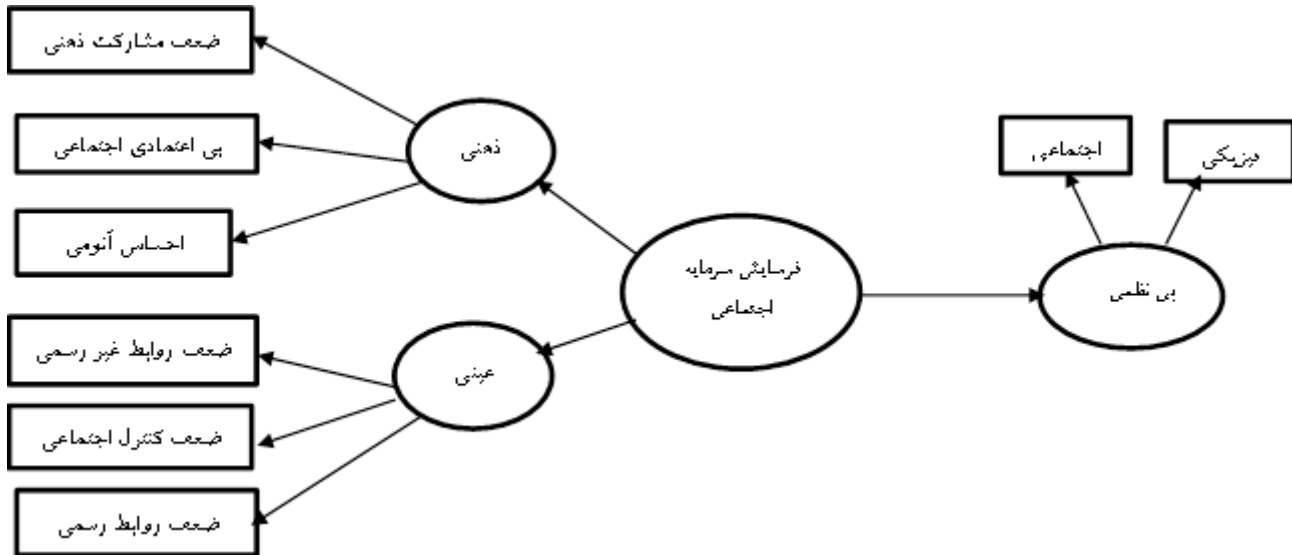
انسانی و بازسازی نظم اجتماعی (1999) به‌طور مشخص درباره هنجارها و ارزش‌های اجتماعی بحث می‌کند. به نظر او از اوائل دهه ۱۹۶۰ تا اوائل دهه ۱۹۹۰ بیشتر کشورهای غربی شاهد فروپاشی‌ای در نظم اجتماعی بوده‌اند. به نظر او این فروپاشی بزرگ به سه شکل خود را نشان داده است: اول افزایش در میزان جرم، دوم افول در اعتماد بین شخصی و سوم اضمحلال خانواده.

فوکویاما به جای سنجش و اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی به عنوان یک ارزش مثبت، فقدان سرمایه اجتماعی را از طریق آسیب‌های اجتماعی ارزیابی می‌کند. فرض بر این است که چون سرمایه اجتماعی وجود هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی را منعکس می‌کند انحرافات اجتماعی نیز بالفعل بازتاب نبود سرمایه اجتماعی خواهد بود (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۹، ۲۰۱۰: ۱۶-۱۲). او برای توضیح تأثیرات سرمایه اجتماعی بر جامعه از شکل پیوندهای اجتماعی (درون-برون گروهی) و شکل‌گیری شعاع اعتماد حرف می‌زند. پیوندهای درون‌گروهی می‌تواند روابط برون‌گروهی منفی ایجاد کند که می‌توان آن را شعاع بی‌اعتمادی نامید. هرچقدر این شعاع بی‌اعتمادی بیشتر باشد آن گروه موانع بیشتری نسبت به جامعه پیرامون خود به وجود می‌آورد تا جائی که می‌تواند موجب نفرت و خشونت نسبت به افراد خارج از گروه شود (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۲۷-۱۲۶).

در مجموع می‌توان گفت که به نظر پاتنام و فوکویاما سرمایه اجتماعی برای نظم اجتماعی از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. از این منظر بی‌نظمی اجتماعی و فیزیکی شهروندان نشانه‌ای از فقدان سرمایه اجتماعی برون‌گروهی در جامعه است. مثلاً تخریب محیط شهری از طریق رفتارهای وندالیستی می‌تواند تحت تأثیر ضعف سرمایه اجتماعی بین گروهی باشد. این موضوع در رابطه با بی‌هنجاری اجتماعی از طریق عدم رعایت قوانین در بخش‌های مختلف جامعه صدق کند. در واقع در وضعیت فرسایش سرمایه اجتماعی با نوعی ضعف در پیوند اجتماعی روبرو هستیم. پاکستون سرمایه

سه مؤلفه مورد بررسی قرار می‌گیرند. همچنین بی‌نظمی نیز به صورت سازه‌ای مرتبه اول با دو بعد فیزیکی و اجتماعی

مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مدل شماره (۱) مدل نظری فرسایش سرمایه اجتماعی و بی‌نظمی

فرضیات تحقیق

۱. فرسایش سرمایه اجتماعی بر بی‌نظمی و ابعاد آن تأثیر معنی‌داری دارد.
۲. ضعف مشارکت ذهنی بر بی‌نظمی و ابعاد آن تأثیر معنی‌داری دارد.
۳. بی‌اعتمادی اجتماعی بر بی‌نظمی و ابعاد آن تأثیر معنی‌داری دارد.
۴. احساس انومی بر بی‌نظمی و ابعاد آن تأثیر معنی‌داری دارد.
۵. ضعف روابط غیر رسمی بر بی‌نظمی و ابعاد آن تأثیر معنی‌داری دارد.
۶. ضعف کنترل اجتماعی بر بی‌نظمی و ابعاد آن تأثیر معنی‌داری دارد.
۷. ضعف روابط رسمی بر بی‌نظمی و ابعاد آن تأثیر معنی‌داری دارد.

روش تحقیق در این پژوهش پیمایش است. جامعه آماری این پژوهش، شهروندان بالای ۱۸ سال ساکن در شهر تهران است. حجم جامعه آماری که در این پژوهش ۷۹۲۲۲۵۹ نفر بوده است که از طریق فرمول کوکران ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده است. در عین حال در مرحله گردآوری داده ۴۰۰ نفر از ساکنان شهر تهران با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. به منظور نمونه‌گیری از جامعه آماری، از طرح تقسیم‌بندی مناطق تهران که به وسیله فیروزآبادی و جاجرمی در سال ۱۳۸۵ تهیه شده، استفاده شده است. در مجموع مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران با استفاده از جدول اعداد تصادفی، منطقه ۴ از شمال تهران، منطقه ۱۱ از مرکز تهران، منطقه ۱۶ از پایین تهران انتخاب شده‌اند که ۲۲۸ نفر از منطقه ۴، ۷۹ نفر از منطقه ۱۱ و ۱۰۶ نفر از منطقه ۱۶ نمونه ما را تشکیل می‌دهند. در این تحقیق، بعد از انتخاب جامعه آماری مورد نظر که شامل ۳ منطقه از پهنه اقتصادی بالا، متوسط و پایین به تفکیک توسعه اقتصادی و اجتماعی از نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است. بدین

روش تحقیق

متغیر وابسته در این تحقیق بی‌نظمی است. بی‌نظمی مترادف با هر نوع رفتاری است که مغایر با هنجارهای رسمی و غیررسمی و انتظارات یک جامعه باشد. از این منظر بی‌نظمی با انحراف مترادف است. به زعم اسکوگان (۱۹۹۰) نشانه‌های بی‌نظمی عبارت‌اند از: نشانه‌های اجتماعی و نشانه‌های فیزیکی. بر این اساس برای بررسی بی‌نظمی آن را به دو بعد تقسیم کرده ایم؛ بی‌نظمی اجتماعی و بی‌نظمی فیزیکی.

بی‌نظمی اجتماعی

بی‌نظمی اجتماعی را می‌توان هر نوع رفتاری تعریف کرد که موجب اختلال در هنجارهای معطوف به روابط فرد با جامعه می‌گردد. در این وضعیت با نوعی اختلال رابطه‌ای بین افراد جامعه روبرو هستیم. برای سنجش این متغیر از شاخصی هفت سوالی استفاده شده است. عبور از خیابان در مناطق غیر خط کشی، رعایت نکردن نوبت دیگران، برطرف کردن مشکلات اداری به روش غیر متعارف، بوق زدن و سروصدای بی‌مورد در خیابان، دعوا و جر و بحث در اماکن عمومی به‌عنوان شاخص برای سنجش بی‌نظمی اجتماعی مورد استفاده قرار گرفت.

بی‌نظمی فیزیکی

بی‌نظمی فیزیکی معطوف به فضای فیزیکی شهر است. از این منظر به هر نوع رفتاری که به ظاهر فیزیکی شهر آسیب رساند بی‌نظمی فیزیکی است. برای بررسی این متغیر از هفت سوال در رابطه با موارد زیر استفاده شده است. -رها کردن زباله (دستمال کاغذی، وسایل دور ریختنی و...) در خیابان، آسیب رساندن به اموال عمومی (صندلی اتوبوس، وسایل پارک، مترو و...)، گذاشتن اجناس مغازه یا وسایل اضافی منزل در پیاده رو و...، نوشتن یا چسباندن مطالبی بر روی درب منازل یا دیوار خیابان، آسیب رساندن به وسایل موجود در پارک و اماکن عمومی، پارک ماشین در مکان‌های پارک ممنوع.

صورت که ابتدا لیست کاملی از مناطق شهر تهران تهیه شده و در مرحله بعد مناطقی که به لحاظ نمره شاخص توسعه یافتگی در یک سطح قرار دارند در درون یک خوشه قرار می‌گیرند و در نهایت در هر یک از مناطق، خیابان‌های اصلی و فرعی و کوچه از روی بلوک‌بندی‌های موجود در مرکز آمار ایران به تصادف انتخاب و با مراجعه حضوری به بلوک‌های مورد نظر و تحویل پرسشنامه به آنها از پاسخگویان در خواست کردیم که به سؤال‌های مطرح شده، پاسخ دهند.

برای تعیین اعتبار پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش، با به کارگیری روش اعتبار صوری و محتوی ابتدا یک پرسشنامه مقدماتی با توجه به تحقیقات پیشین خارجی و داخلی در این زمینه تهیه گردید و با تعدادی از اساتید و متخصصان در این مورد مشورت شد و با رفع نقایص آن، به این نتیجه رسیدیم که شاخص‌های به کار رفته در این پرسشنامه، معرف حوزه معنایی مفاهیم اصلی هستند. برای بررسی پایایی پرسشنامه تحقیق حاضر نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که نتایج آن در جدول زیر گزارش شده است. بنابراین این پرسشنامه از پایایی قابل قبولی نیز برخوردار است.

جدول شماره (۱) میزان آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

متغیرها	تعداد گویه	ضریب آلفا
ضعف اعتماد عام (تعمیم یافته)	۶	۰,۷۴
ضعف مشارکت ذهنی	۴	۰,۷۶
ضعف روابط رسمی	۹	۰,۷۲
ضعف روابط غیر رسمی	۹	۰,۷۴
احساس آنومی	۷	۰,۶۷
ضعف کنترل اجتماعی	۵	۰,۷۸
بی‌نظمی اجتماعی	۷	۰,۷۶
بی‌نظمی فیزیکی	۶	۰,۷۳

تعریف متغیرها

الف- تعریف متغیر وابسته (بی‌نظمی)

ب- تعریف متغیر مستقل

فرسایش سرمایه اجتماعی به نوعی با ضعف پیوندهای عینی و ذهنی در جامعه روبرو هستیم. تعریف مؤلفه‌های هر بعد در جدول زیر آمده است. برای سنجش هریک از این متغیرها شاخص‌هایی از این متغیرها تهیه شده است.

متغیر اصلی وابسته در این تحقیق فرسایش سرمایه اجتماعی است. سرمایه اجتماعی ریشه در ساختارها و روابط اجتماعی در جامعه دارد. از این‌رو آن به تعبیر پاکستون حاصل پیوندهای عینی و ذهنی افراد با دیگران است. در وضعیت

جدول شماره (۲) تعریف متغیرهای مستقل حاضر در تحقیق

تعریف	مؤلفه‌ها	ابعاد	متغیر مستقل
به معنی پیوند و ارتباط ضعیف فرد با شبکه‌های اجتماعی و مدنی جامعه (احزاب، انجمن‌ها و ...) است.	ضعف روابط رسمی		
به معنی پیوند ضعیف فرد با شبکه‌های خانوادگی، خویشاوندی و دوستی است.	ضعف روابط غیر رسمی	عینی	
کنترل اجتماعی مجموعه تدابیری است که جامعه در جهت محافظت از قوانین و اجبار افراد در جهت پیروی از قوانین به‌کار می‌گیرد. ضعف این تدابیر موجب بی‌نظمی می‌شود.	ضعف کنترل اجتماعی		فرسایش سرمایه اجتماعی
وضعیتی است که در آن هنجارهای اجتماعی نظارت و کنترل خود را بر روی رفتار فرد از دست می‌دهند.	احساس آنومی		
بعد ذهنی مشارکت که همان تمایل و گرایش فرد به مشارکت اجتماعی است. عدم اطمینان به اعتماد پذیری فرد به غریبه‌ها یا افراد جامعه با توجه به یک رشته پیامدها یا رویدادهای معین که همراه با سوء ظن است.	ضعف مشارکت ذهنی عدم اعتماد اجتماعی	ذهنی	

یافته‌های تحقیق**توصیف اجمالی نمونه**

نتایج حاصل از توصیف داده‌های تحقیق بیانگر آن است، ۵۱٫۵ درصد افراد در نمونه آماری را مردان و ۴۸٫۵ درصد را نیز زنان تشکیل داده‌اند. ۴۸ درصد افراد متأهل، ۴۷٫۸ درصد مجرد و ۴٫۳ درصد نیز بدون همسر هستند. ۳٫۸ درصد زیر ۲۰ سال، ۳۴٫۳ درصد بین ۲۱ تا ۳۰ سال، ۳۷٫۵ درصد بین ۳۱ تا ۴۰ سال، ۱۴٫۳ درصد بین ۴۱ تا ۵۰ سال، ۸٫۵ درصد بین ۵۱ تا ۶۰ سال و ۱٫۸ درصد نیز بین ۶۱ تا ۷۰ سال سن دارند. همچنین میانگین سنی بر اساس جنسیت نیز نشان دهنده میانگین سنی بالاتر مردان در این نمونه آماری است که برابر است با ۳۶٫۴۸ و برای زنان برابر با ۳۳٫۴۸ است. ۳ درصد افراد بی‌سواد، ۱ درصد ابتدایی، ۸٫۳ درصد راهنمایی و دبیرستان، ۲۸ درصد دیپلم، ۱۰٫۵ درصد فوق دیپلم، ۳۶٫۵ درصد لیسانس، ۱۳٫۵ درصد فوق‌لیسانس و ۲٫۳ درصد نیز

دارای تحصیلات دکترا هستند. که شاغل می‌باشند و ۱۵٫۸ درصد خانه دار، ۵ درصد بیکار، ۱۴٫۴ درصد دانشجو و ۳ درصد بازنشسته و همچنین ۱ درصد نیز سایر را انتخاب کرده‌اند. ۱۱٫۳ افراد درآمد خانواده‌اشان زیر ۱ میلیون در ماه، ۲۷٫۵ بین ۱ تا ۲ میلیون، ۳۲٫۸ درصد بین ۲ تا ۳ میلیون در ماه، ۱۷٫۵ درصد بین ۳ تا ۴ میلیون در ماه، ۵٫۸ درصد بین ۴ تا ۵ میلیون در ماه و ۱٫۳ درصد نیز درآمد ماهیانه خانواده‌هایشان بالاتر از ۵ میلیون در ماه است. همچنین کمترین میزان در آمد ماهیانه خانواده در این نمونه آماری ۵۰۰ هزار تومان در ماه و بیشترین آن نیز ۱۰ میلیون تومان در ماه است. میانگین درآمد خانواده برابر با ۲۵۸۶۱۰۰ است.

در رابطه با شاخص کل سرمایه اجتماعی میزان میانگین ۴۹/۰۴ و واریانس نیز ۶۲/۵۹ بوده است. میانگین متغیر ضعف مشارکت ذهنی در نمونه مورد نظر برابر با ۲٫۸۳ است و این نشان‌دهنده این نکته است که میزان ضعف مشارکت

برابر با ۲,۲۳ و کمتر از میانگین (میانگین ۲,۵) است. میزان متغیر ضعف کنترل اجتماعی در نمونه مورد نظر برابر با ۲,۱۶ است و این نشان‌دهنده این نکته است که میزان ضعف کنترل اجتماعی در نمونه مورد نظر از حد متوسط میانگین (۲,۵) کمتر است.

ذهنی در نمونه مورد نظر از حد متوسط میانگین (۲,۵) بیشتر است. همچنین میانگین متغیر ضعف روابط رسمی در نمونه مورد نظر برابر با ۲,۷۲ است که از حد متوسط میانگین (۲,۵) بیشتر است. میانگین متغیر ضعف شبکه ارتباطی در نمونه مورد نظر برابر با ۲,۶۹ و بالاتر از میانگین (۲,۵) است. همچنین میانگین متغیر ضعف اعتماد اجتماعی در نمونه مورد نظر

جدول شماره (۳) توزیع فراوانی شاخص بی‌نظمی (اجتماعی-فیزیکی)

میانگین از ۵	تعداد کل		هرگز		بندرت		گاهی		اغلب		همیشه		بی‌نظمی
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲,۵	۱	۴	۲	۳	۱۴	۴	۱	۱	۳	۱	۳	۵	بی‌نظمی اجتماعی
۲,۸۳	۰۰	۰۰	۰,۳	۰,۳	۵,۳	۱	۳,۳	۷۳	۵,۵	۲	۸	۵	
۱,۵	۱	۴	۴	۲	۱۱	۱	۷	۶	۱	۱	۱	۱	بی‌نظمی فیزیکی
۱,۸۷	۰۰	۰۰	۰,۷	۸۸	۷,۸	۱	۷,۵	۰	۰	۴	۸	۱	

یافته‌های استنباطی

در این تحقیق برای بررسی رابطه دو به دو متغیرهای مستقل و وابسته از ضرائب پیرسون استفاده گردید. همچنین برای آزمون مدل نظری تحقیق نیز با کاربرد نرم‌افزار Amos مدل مفروض مورد بررسی تجربی قرار گرفت.

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، میزان متغیر بی‌نظمی اجتماعی در نمونه مورد نظر برابر با ۲,۸۳ است و این نشان‌دهنده این نکته است که میزان بی‌نظمی اجتماعی در حد متوسط است. همچنین میزان بی‌نظمی فیزیکی با میانگین ۱,۹۷ در حد نسبتاً پایین است. بی‌نظمی کل نیز با میانگین ۲,۳۵ در حد متوسط است.

جدول شماره (۴) آزمون همبستگی بین متغیرهای مستقل و بی‌نظمی و ابعاد آن

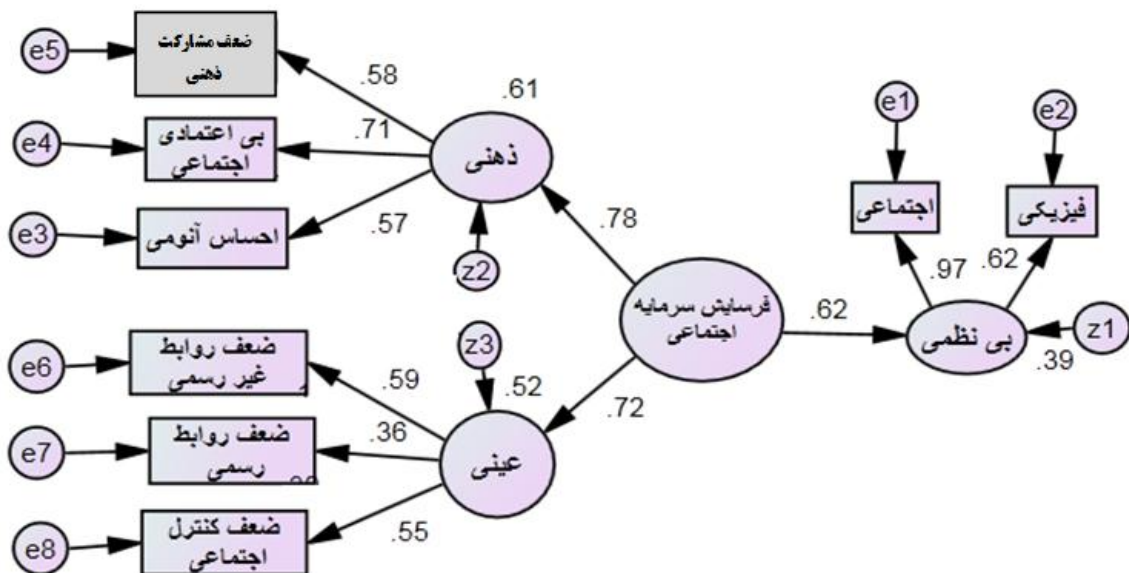
متغیر مستقل	متغیر وابسته آماره	بی‌نظمی فیزیکی	بی‌نظمی اجتماعی	بی‌نظمی
ضعف مشارکت ذهنی	ضریب همبستگی	۰,۲۳	۰,۲۸	۰,۲۷
ضعف روابط رسمی	سطح معناداری	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰
ضعف روابط غیر رسمی	ضریب همبستگی	۰,۱۵	۰,۱۸	۰,۱۷
بی‌اعتمادی اجتماعی	سطح معناداری	۰,۰۱	۰,۰۰	۰,۰۰
ضعف کنترل اجتماعی	ضریب همبستگی	۰,۱۶	۰,۲۵	۰,۲۱
احساس انومی	سطح معناداری	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰
	ضریب همبستگی	**۰,۱۴۳	**۰,۳۴۶	**۰,۲۷۰
	سطح معناداری	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰
	ضریب همبستگی	۰,۱۴	۰,۲۵	۰,۱۸
	سطح معناداری	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰
	ضریب همبستگی	۰,۱۶	۰,۲۷	۰,۲۵
	سطح معناداری	۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰

ساختاری روشی برای آزمون مدل نظری است. بر این اساس برای کاربرد این تکنیک نیاز است تا محقق مدل نظری پیش فرض داشته باشد. در این تکنیک تلاش می‌شود تا میزان برازش مدل نظری نسبت به داده‌های نمونه‌ای سنجیده شود. در مدل زیر متغیر فرسایش سرمایه اجتماعی به‌عنوان مدل مرتبه دوم مورد تحلیل قرار گرفت. این متغیر از طریق دو بعد سرمایه اجتماعی عینی و ذهنی مورد سنجش قرار گرفته است. همان‌گونه که در مدل آمده است ضریب Beta رابطه بین فرسایش سرمایه اجتماعی و ابعاد آن و بی‌نظمی و ابعاد آن ۰/۶۲ است. این بدان معناست که هرچه سرمایه اجتماعی در جامعه از فرسایش بیشتری برخوردار باشد بی‌نظمی در جامعه نیز بیشتر خواهد بود. طبعاً افزایش سرمایه اجتماعی جدید موجب افزایش نظم در جامعه خواهد شد. همان‌گونه که از مدل بر می‌آید سازه فرسایش سرمایه اجتماعی توانسته است ۳۹ درصد از تغییرات بی‌نظمی را مورد تبیین قرار دهد.

جدول فوق بیانگر آزمون همبستگی بین متغیرهای مستقل تحقیق و متغیر بی‌نظمی و ابعاد آن است. همان‌گونه که از جدول بر می‌آید رابطه بین همه متغیرهای مستقل با بی‌نظمی و ابعاد آن معنی‌دار بوده و جهت آن نیز مستقیم می‌باشد. این بدان معناست که با افزایش ضعف در ابعاد سرمایه اجتماعی بی‌نظمی در دو بعد اجتماعی و فیزیکی نیز افزایش خواهد یافت. همچنین در رابطه با ابعاد بی‌نظمی هم باید گفت که شدت رابطه مؤلفه‌های فرسایش سرمایه اجتماعی با بی‌نظمی اجتماعی بیشتر از بی‌نظمی فیزیکی است. که البته این نتیجه با میزان بالاتر بی‌نظمی اجتماعی نسبت به بی‌نظمی فیزیکی سازگار است.

آزمون مدل

همان‌گونه که آمد در این تحقیق برای آزمون مدل نظری تحقیق از نرم‌افزار AMOS استفاده شده است. این نرم‌افزار به عنوان یکی از نرم‌افزارهای معادله ساختاری مطرح است. مدل

DF=18 χ^2 : 25.86 sig= 0/10 RMSEA=0.03 R2=0.39

مدل تجربی (۲) مدل ساختاری روابط بین فرسایش سرمایه اجتماعی و بی‌نظمی

آیا مدل نظری با داده‌های نمونه‌ای تناسب دارد یا خیر.

آماره‌های برازش در معادله ساختاری نشان می‌دهند که

در محدوده قابل قبول قرار دارد. همه آماره‌های برازش تطبیقی و مقتصد همان‌گونه که در جدول شماره (۵) آمده است در محدوده قابل قبول قرار دارند. کلاً این آماره‌ها نشان می‌دهند که مدل نظری ما توسط داده‌های نمونه‌ای مورد حمایت قرار گرفته است.

همان‌گونه که در بالا آمده است آماره کای اسکوئر معنی‌دار نیست که این بیانگر برازش مدل تجربی بالاست. بدین معنا که تفاوت آن‌چنانی بین داده‌های نمونه‌ای و داده‌های تولید شده توسط مدل تحلیلی وجود ندارد. همچنین نتایج آماره ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد $RMSEA = 0/03$

جدول شماره (۵) آماره‌های برازش مدل ساختاری فرسایش سرمایه اجتماعی و بی‌نظمی

PCFI	PNFI	NFI	RFI	IFI	CFI	χ^2/df
0.63	.62	0.96	0.94	0.98	0.98	1.43

بحث و نتیجه‌گیری

انحراف افراد از قوانین و هنجارهای اجتماعی در جامعه می‌گردد. این نشان‌دهنده آن است که امروزه سرمایه اجتماعی جایگاه مهمی را در تحلیل مسائل اجتماعی، انحراف و بی‌نظمی در جامعه‌شناسی پیدا کرده است. بر این اساس بی‌نظمی را می‌توان از طریق این نظریه مورد تحلیل قرار داد. به زعم اسکوگان، بی‌نظمی اجتماعی می‌تواند فرسایش ارزش‌ها و هنجارهای جامعه و همچنین بهم‌ریختگی ظاهر محیط را منجر شود. به زعم ایشان، فقدان نظم و کنترل اجتماعی مترادف با مفهوم بی‌نظمی است (Skogan, 1990). از نظر او نشانه‌های بی‌نظمی عبارتند از نشانه‌های اجتماعی و فیزیکی. بر همین اساس در این تحقیق بی‌نظمی به‌عنوان سازه‌ای در دو بعد اجتماعی و فیزیکی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که بی‌نظمی در نمونه مورد مطالعه در حد متوسط بوده است. هرچند بی‌نظمی اجتماعی بیشتر از بی‌نظمی فیزیکی بوده است. که این با نتیجه تحقیق احمدی (۱۳۹۳) سازگار است.

مهم‌ترین فرضیه تحقیق این است که ضعف پیوندهای ذهنی و عینی یا به عبارتی، ضعف رابطه فرد با جامعه (اختلال رابطه‌ای) باعث فرسایش سرمایه اجتماعی می‌شود، که این امر عامل مهمی در به وجود آمدن بی‌نظمی اجتماعی - فیزیکی در سطح اجتماع می‌شود. همان‌طور که در تحلیل دو متغیره آمد، رابطه بین متغیرهای ضعف مشارکت ذهنی، ضعف اعتماد اجتماعی و احساس انومی و بی‌نظمی فیزیکی - اجتماعی

یکی از آسیب‌های جدی‌ای که جامعه ایرانی با آن مواجه است بی‌نظمی در حوزه‌های مختلف است. مساله بی‌نظمی که به‌صورت اجتماعی و فیزیکی در جامعه نمایان است تحت تأثیر عوامل مختلف صورت می‌گیرد. در این پژوهش که بر روی ۴۰۰ نفر از شهروندان شهر تهران انجام شده است، کوشش شد تأثیر فرسایش سرمایه اجتماعی بر بی‌نظمی بررسی شود. در سال‌های اخیر نظریه سرمایه اجتماعی به‌طور فزاینده‌ای بوسیله جرم‌شناسان برای مطالعه انحراف و جرم مورد استفاده قرار گرفته است: سرمایه اجتماعی و خطر انحراف مجدد (Liu, 1999)، سرمایه اجتماعی، جرم و ماهیت انسانی (Savage & Kanazavel, 2002)، سرمایه اجتماعی در میان زنان مجرم (Reising et al., 2002)، سرمایه اجتماعی و انسجام مجدد مجرمان (Bazemore & Erbe, 2003)، سرمایه اجتماعی و عدالت کیفری در جهان در حال تغییر (Faulkner, 2003)، ابعاد سرمایه اجتماعی و میزان آدمکشی (Messner et al., 2004) و سرمایه اجتماعی و مجازات جسمی در مدارس (Owen, 2005)، سرمایه اجتماعی و انحراف نوجوانان (Salmi, 2006) Kivivori, &، ترس از جرم و سرمایه اجتماعی (Ferguson & Mindel, 2007). اینها نمونه‌هایی از تحقیقاتی است که با استفاده از نظریه سرمایه اجتماعی برای تحلیل انحراف انجام شده است. اساس همه این مطالعات آن است که عدم شکل‌گیری یا ضعف سرمایه اجتماعی جدید موجب

اجتماعی برون‌گروهی تقویت شود شهروندان تمایل به مشارکت بیشتری در عرصه‌های اجتماعی دارند. اما فرسایش سرمایه اجتماعی برون‌گروهی و تقویت سرمایه اجتماعی درون‌گروهی موجب فردگرایی و گروه‌گرایی در جامعه شده که این خود موجب تخطی از هنجارهای اجتماعی توسط افراد می‌شود. براین اساس لازم است تا نهادهای متولی جهت افزایش و تقویت نظم در جامعه در دو جهت عمل کنند؛ ابتدا تقویت سرمایه اجتماعی عینی از طریق تقویت کنترل اجتماعی (احمدی و همکاران، ۱۳۹۳) و گسترش برنامه‌های مشارکت جویانه در جامعه. در این راستا می‌توان در غالب پلیس محله زمینه مشارکت افراد محله را در برقراری نظم اجتماعی- فیزیکی فراهم کرد (عنبری و فیروزجانیان، ۱۳۸۸: ۱۳۸). همچنین تقویت و حمایت از رفتارهای مشارکت جویانه سازمان‌های غیر دولتی (مثلاً سازمان‌های زیست محیطی و انجمن‌های محلی) زمینه ساز مشارکت جمع‌گرایانه در جامعه فراهم شود. دیگر اینکه نهادهای متولی از طریق برنامه‌های اعتماد سازی در جامعه و تقویت هنجارهای اجتماعی (مثلاً در قالب برنامه‌های صدا و سیما و آموزش و پرورش) گرایش به شهروندمداری را در جامعه گسترش دهند و از طریق تقویت احساس امنیت (غفاری، ۱۳۹۰) سرمایه اجتماعی ذهنی نیز در جامعه تقویت خواهد شد. طبعاً با تقویت سرمایه اجتماعی در جامعه زمینه برای نظم اجتماعی نیز فراهم خواهد شد. چرا که شهروندانی که تعلق و پیوند اجتماعی بیشتری داشته باشند کمتر در خلاف هنجارهای اجتماعی عمل خواهند کرد. و این نظم اجتماعی و توسعه را نتیجه خواهد داد. چرا که امروزه سرمایه اجتماعی بستری برای توسعه اقتصادی و اجتماعی بخصوص در کلانشهرهاست (فیروزآبادی و ایمانی جاجرمی، ۱۳۸۵). این تحقیق با مشکلات چند در اجرا مواجه بوده که مهم‌ترین آن کمبود مطالعات داخلی در حوزه نظم اجتماعی و همچنین گردآوری داده بوده است. تلاش شده است تا ضمن استفاده از ادبیات موجود مبنایی برای مطالعات آتی در این حوزه فراهم شود. محقق طولانی شدن زمان گردآوری داده را

مثبت و مستقیم است. بدین معنی که هرچه فرسایش سرمایه اجتماعی ذهنی بالاتر رود میزان بی‌نظمی در جامعه نیز بیشتر خواهد شد. تأثیر این متغیرها بر بی‌نظمی در تحقیق پاکارد^۱ (2013) هم مورد تأیید قرار گرفت. همچنین بین متغیرهای ضعف کنترل اجتماعی، ضعف روابط رسمی و ضعف روابط غیر رسمی و بی‌نظمی فیزیکی- اجتماعی رابطه‌ای مستقیم و مثبت وجود دارد. به عبارت دیگر هر چه میزان فرسایش اجتماعی عینی در جامعه افزایش یابد بی‌نظمی نیز در جامعه افزایش می‌یابد. تأثیر این متغیرها بر بی‌نظمی در تحقیقات دیگر هم مورد تأیید قرار گرفت (فیروزجانیان، ۱۳۹۵؛ صادقی، ۱۳۹۳ و احمدی، ۱۳۹۳).

همچنین مدل معادله ساختاری بیانگر آن است که فرسایش سرمایه اجتماعی به‌عنوان فرضیه اصلی تحقیق تأثیر مثبت و افزایشی بر بی‌نظمی دارد که نتیجه با نتیجه تحقیق مارک کوشنیک و همکارانش (2014) سازگار است. همان‌گونه که آمد سرمایه اجتماعی به‌عنوان سیما انسجام اجتماعی در جامعه عمل می‌کند که این خود موجب برقراری نظم در حوزه‌های مختلف خواهد شد. طبعاً زمانی که سرمایه اجتماعی از وضعیت مطلوبی در جامعه برخوردار نباشد انحرافات اجتماعی زمینه ظهور در جامعه پیدا می‌کند. در این وضعیت انحرافات و حتی جرائم سطوح خرد تا کلان جامعه را دربر می‌گیرد (چلی و همکاران، ۱۳۸۳ و فیروزجانیان، ۱۳۹۲). در عین حال تقویت مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی موجب پابندی بیشتر افراد جامعه به هنجارهای اجتماعی می‌گردد. که این موضوع به مانند این تحقیق در مطالعه ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۵) در رابطه با رفتار گردشگران و صادقی فسائی (۱۳۹۳) در رابطه با رفتار شهروندان تهرانی تأیید شده است.

جوامع توسعه یافته جوامعی هستند که سرمایه اجتماعی برون‌گروهی در آنها از قدرت و کیفیت بالایی برخوردار است (Woolcock, 1998; Zaheer, 1998; Maeda & Miyahara,) (2003; Grange, 2003). چرا که به تعبیر پاتنام هرچه سرمایه

¹ Packard et al.

جهت دریافت اطلاعات دقیق ترجیح داده است.

منابع

- ابراهیمی، ق؛ جان‌محمدی، و. و اندرواز، ف. (۱۳۹۵). «تحلیل جامعه‌شناختی پایبندی گردشگران به هنجارهای اجتماعی»، فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ش ۱۶، ص ۱۷۸-۱۶۸.
- ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان. (۱۳۸۱). یافته‌های پیمایش در ۲۸ استان کشور، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- احمدی، س. و دیگران. (۱۳۹۳). «بررسی رابطه میزان کنترل اجتماعی و بی‌نظمی در بین شهروندان شهر دهدشت»، پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال سوم، ش ۲، ص ۴۴-۳۵.
- امیرکافی، م. (۱۳۸۰). «اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن»، نمایه پژوهش، ش ۱۸، ص ۱۰-۴۲.
- ایسپا (مرکز افکار سنجی دانشجویان). (۱۳۸۱). بررسی نگرش شهروندان تهرانی در مورد قانون و مسائل آن در جامعه، جهاد دانشگاهی، گزارش تحقیقاتی
- ایسپا (مرکز افکار سنجی دانشجویان). (۱۳۸۴). بررسی نگرش شهروندان چند شهر کشور پیرامون قانون و مسائل آن در جامعه، جهاد دانشگاهی، گزارش تحقیقاتی.
- ایسپا (مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران). (۱۳۸۵). کندوکاو‌هایی در باورها و نگرش‌های جامعه ایرانی، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
- پاتنام، ر. (۱۳۸۴). جامعه برخوردار، سرمایه اجتماعی و زندگی عمومی در سرمایه اجتماعی، به کوشش کیان تاجبخش، تهران: نشر شیرازه.
- پاتنام، ر. (۱۳۸۰). دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه: محمد تقی دلفروز، تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور.
- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، تهران: نشر شیرازه.
- دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی. (۱۳۸۵). طرح ملی سنجش سرمایه اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران.
- دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی. (۱۳۸۵). طرح ملی سنجش سرمایه اجتماعی جوانان ایران، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران.
- دینی ترکمانی، ع. (۱۳۸۵). «تبیین افول سرمایه اجتماعی»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، ش ۲۳، ص ۲۴-۴۸.
- رفیع‌پور، ف. (۱۳۸۷). آنومی یا آشفتگی اجتماعی، پژوهشی در زمینه پتانسیل آنومی در شهر، تهران: سروش.
- سعادت، ر. (۱۳۸۵). «تخمین سطح و توزیع سرمایه اجتماعی استان‌ها»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، ش ۲۳، ص ۱۷۳-۱۹۶.
- شارع‌پور، م. (۱۳۸۰). «فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن»، نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، ش ۳، ص ۱۰۱-۱۱۲.
- صادقی فسایی، س. و امینیان، ا. (۱۳۹۳). «تحلیل جامعه‌شناختی نظم اجتماعی با توجه به انواع هنجارگرایی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن»، ماهنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۳، ش ۲، ص ۲۸۵-۳۱۰.
- جلائی‌پور، ح. (۱۳۸۵). «فروپاشی یا آشفتگی اجتماعی در ایران ۱۳۷۶-۱۳۸۴»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره هفتم، ش ۳، ص ۷۵-۵۹.
- چلبی، م. و مبارکی، م. (۱۳۸۳). «تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطوح خرد و کلان»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، ش ۲، ص ۴۴-۳.
- چلبی، م. (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی نظم، تهران: نشر نی.
- عبداللهی، م. و موسوی، م. (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی در

- ایرانیان
فوکویاما، ف. (۱۳۸۴). *سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی*، در
سرمایه اجتماعی، به کوشش کیان تاجبخش، تهران:
نشر شیرازه
- قدوسی، ح. (۱۳۸۴). *رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه
اقتصادی از منظر نهادگرایی*، در *سرمایه اجتماعی و
رفاه اجتماعی*، مریم شریفیان، تهران: انتشارات
دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- گودرزی، م. (۱۳۸۷). *گرایش‌های فرهنگی و نگرش‌های
اجتماعی ایرانیان (کل کشور)*، یافته‌های پیمایش
ملی تحولات فرهنگی ۱۳۸۳، تهران: سازمان
تبلیغات اسلامی.
- موسوی‌خامنه، م. و حسن‌پور درودگر، ز. (۱۳۹۱). «بررسی
تحلیلی - تطبیقی سرمایه اجتماعی در محله‌های
مساعد و نامساعد شهر تهران»، *مسائل اجتماعی
ایران*، سال سوم، ش ۶، ص ۲۰۳ - ۲۲۸
- ناطق‌پور، م. و فیروزآبادی، ا. (۱۳۸۴). «سرمایه اجتماعی و
عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در شهر تهران»، *مجله
جامعه‌شناسی ایران*، دوره ۶، ش ۴، ص ۵۹ - ۹۱.
- Bazemore, G. & Carsten, E. (2003) "Operationalization the Community Variable in Offender Reintegration: Theory and Practice for Developing Intervention Social Capital". *Youth Violence and Juvenile Justice*, 1(x): 246-275.
- Dowley, K. Brian, M. Silver, D. (2000) "Social Capital, Ethnicity and Support for Democracy in the Post-Communist States". *Europs-Asia Studies*, 54(4):505-527.
- Faulkner, D. (2003) "Taking Citizenship Seriously: Social Capital and Criminal Justice in A Changing World". *Criminal Justice*, 3(3): 287-315.
- Ferguson, K. M. & Mindel, C.H. (2007) "Modeling Fear of Crime in Dallas's Neighborhoods: A Test of Social Capital Theory". *Crime & Delinquency*. 53(2): 322-349.
- Fukuyama, F. (1997) *Social capital. The Tanner lectures on human values*. Delivered at Brasenose college oxford. May 12, 14 and 15.
- Fukuyama, F. (1999) *The great disruption: human*
- ایران؛ وضعیت موجود، دورنمای آینده و
امکان‌شناسی گذار»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، سال
ششم، ش ۲۵، ص ۲۳۴-۱۹۵.
- عباس‌زاده، م. عزیززاده‌اقدام، م. و بناب، ر. (۱۳۹۱). «بررسی
رابطه بین سرمایه اجتماعی و آنومی اجتماعی»،
مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دوره اول، ش ۱،
ص ۱۴۵-۱۷۲.
- عنبری، م. و فیروزجائیان، ع. (۱۳۸۸). «مشارکت امنیتی و
انتظام مشارکتی، بررسی تجارب و زمینه‌های
مشارکت مردمی در تامین نظم و امنیت (با تأکید بر
ایران)»، *فصلنامه نظم و امنیت انتظامی*، ش ۲،
ص ۹۵-۵۹
- غفاری، غ. (۱۳۹۰). *سرمایه اجتماعی و امنیت انتظامی، برای
سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا*، تهران: انتشارات
جامعه‌شناسان.
- فیروزآبادی، ا. و ایمانی جارجرمی، ح. (۱۳۸۵). «سرمایه
اجتماعی و توسعه اقتصادی-اجتماعی در کلان
شهر تهران»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، سال ششم، ش
۲۳، ص ۲۲۵-۱۹۷.
- فیروزجائیان، ع. (۱۳۸۶) *فراتحلیل مطالعات انجام شده در
حوزه ارزشها و هنجارهای اجتماعی*، طرح
پژوهشی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- فیروزجائیان، ع. و علی‌بابایی، ی. (۱۳۹۲). «فرسایش سرمایه
اجتماعی و قانون‌گریزی در شهر تهران»، *مجله
جامعه‌شناسی ایران*، دوره چهاردهم، ش ۱، ص
۱۲۸-۱۵۹.
- فیروزجائیان، ع. غلامرضا زاده، ف. (۱۳۹۵). «تحلیل عوامل
مؤثر بر بی‌نظمی اجتماعی (با تأکید بر رفتار زباله
پراکنی)»، *فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی*، ش ۶۱،
ص ۹۵-۱۱۲
- فوکویاما، ف. (۱۳۷۹). *پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ
آن*، ترجمه: غلام عباس توسلی، تهران: جامعه

- Neighborhoods". *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, 2(1): 27-51.
- Paxton, P. (1999) "Is Social Capital Declining in the United States? A Multiple Indicator Assessment". *American Journal of Sociology*. 105(1):88-127.
- Putnam, R. (1995) "American Declining Social Capital", *Journal of Democracy*, 6(1): 65-78.
- Putnam, R. (1995) "Tuning in, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America". *PS: Political Science and Politics*, 28(40):664-683.
- Putnam, R. (1999) "Civic disengagement in contemporary America, in *Government and Opposition*, 36(2):135 - 156.
- Putnam, R. (2001) "Social Capital; Measurement and Consequence", *Isuma: Canadian Journal of Policy Research [Internet]*. 2: 41-51.
- Putnam, R. (2001) *Bowling Alone: The collapse and Revival of American community*. Simon & Schuster press. New York.
- Reising, M. P. Moltfreter, K. & Morash, M. (2002) "Social Capital Among Women Offenders: Examining the Distribution of Social Networks and Resources". *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 18(2):167-187.
- Salmi, V. & Kivivori, J. (2006) "The Association Between Social Capital and Juvenile Crime; The Role of Individual and Structural Factors". *European Journal of Criminology*. 3: 123-148.
- Savage, J. & Satoshi, K. (2002) "Social Capital, Crime and Human Nature". *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 18(2): 188-211.
- Skogan, W. G. (1990) *Disorder and Decline: Crime and the Spiral of Decay in American Cities*, New York: Free Press.
- Wilson, J. (2001) "Review: Dr Putnam's social lubricant: *Bowling Alone: The collapse and Revival of American community* by Robert". D. Putnam. *Contemporary Sociology*. 30(3):225-227.
- Woolcock, M. (1998) "Social Capital And Economic Development: Towards A Theoretical Synthesis and Policy Framework", *Theory and Society*. 27:151-208.
- Zaheer, A. (1998) "Does Trust Matter? Exploring the Effect of Inter Organizational and Interpersonal Trust on Performance", *Organization Science*, 9(2): 141-159.
- nature and the reconstitution of social order*. New York, the free press.
- Fukuyama, F. (2001) "Social capital, civil society and development". *Third World Quarterly*, 1:7-20.
- Jeb, A. & Amy, F. & Sean, P. (2009) "Social Control-Serious Delinquency and Risky Behavior", *Journal of Crime & Delinquency*, 54:423-456.
- Grange, Lesley Le. (2003) "The Role of (dis) Trust in a (Trans) National Higher Education Development Project". *Higher Education*. 46(4):491-505.
- Hall, P.A. (1999) "Social Capital in Britain". *British Journal of Political Science*, 29: 417-461.
- Hill, Jessica, Thomas V. Pollet and Daniel Nettle. (2014) *Disorder affects judgments about a neighborhood: police presence does not*. PeerJ2:e287. pp:1-18.
- Keuschnigg, M. and Tobias, W. (2014) *Disorder, Social Capital, and Norm Violation: Three Field Experiments on the Broken Windows Thesis*, Department of Sociology, LMU Munich, Germany, D-GESS, ETH Zurich, Switzerland
- Letki, N. (2004) "Socialization for Participation? Trust, Membership and Democratization in East-Critical Europe". *Political Research Quarterly*, 57(4):665-679.
- Letki, N. (2003) *Investigating the roots civic morality; Trust, social capital and institutional performance, department of political science*. Collegium Civitas. Poland.
- Liu, J. (1999) "Social Capital and Covariates of Reoffending Risk in the Chinese Context". *International Criminal Justice Review*. 9: 39-55.
- Maeda, Y. and Makota, M. (2003) "Determinants of Trust in industry, Government and citizen s groups in Japan". *Risk Analysis*. 23(2):303-310.
- Messner, Steven. F. ericp.Baumer; Richard Rosenfeld. (2004). Dimensions of social capital and rate of criminal homicide. *American sociological Reviw*.vol.69.no.6.pp:882-903.
- Norris, P. (1996) "Does Television Erode Social Capital? A Reply to Putnam", *Ps: Political Science and Politics*, 29(3):474-480.
- Owen, S. (2005) "The Relation Between Social and Corporal Punishment in School: A Theoretical Inquiry". *Youth & Society*. 37(1): 85-112.
- Packard, J. Callaway, L. Dorris, C. & Suhr, E. (2013) "Social Ties, Perceptions of Disorder and Distress: a Qualitative Examination of the Protective Effects of Social Capital in